

COMEMORAREA VICTIMELOR DEPORTĂRIILOR STALINISTE LA ACADEMIA ROMÂNĂ

Doctor habilitat în istorie, profesor universitar
Anatol PETRENCU
 Universitatea de Stat a Moldovei

În Aula Academiei Române, pe data de 4 iulie 2017, a avut loc ședința de prezentare a cercetărilor efectuate în cadrul Programului de Stat „Recuperarea și valorificarea istorică a memoriei victimelor regimului totalitar-comunist din RSS Moldovenească în perioada anilor 1940–1941, 1944–1953”, precum și a seriei de volume *Arhivele memoriei*. Evenimentul a fost dedicat comemorării victimelor deportărilor staliniste din Basarabia și nordul Bucovinei.

Evenimentul a fost deschis de academicianul Dan Berindei. După un cuvânt de salut, el a oferit microfonul academicianului Victor Spinei, vicepreședinte al Academiei Române, care a trecut în revistă diverse cazuri de represii politice prin exilarea în regiuni îndepărtate a unor grupuri de populație, aducând exemple din istoria universală. Însă deportările staliniste, a subliniat istoricul, s-au evidențiat prin cruzimea și cinismul fără egal în istorie: „Pentru tema de astăzi, aportul colegilor de la Chișinău este esențial din mai multe motive. Unu, statutul din ce în ce mai pregnant al istoriografiei din Republica Moldova, oamenii care s-au specializat, care au realizări foarte frumoase, calitatea lor profesională. Al doilea aspect, arhivele referitoare la tema pe care o discutăm și care se găsesc cu prioritate la Chișinău sau în centre rusești la care dumnealor au acces. Tematica deportărilor nu este numai zăgăzuită de perioada contemporană, deportările au avut loc din negura istoriei. [...] Tema deportărilor este o temă foarte sensibilă. [...] Nu a fost deloc de mirare că în 1944 s-a produs al doilea mare exod al românilor din Basarabia în România, un exod care a costat extrem de mult, mai ales pentru frații basarabeni.”

În continuare, istoricii de la Chișinău și Bălți, angajați în realizarea Programului de Stat „Recuperarea și valorificarea istorică a memoriei victimelor regimului totalitar comunist din RSS Moldovenească în perioada anilor 1940–1941 și 1944–1953”, au prezentat principalele obiective de realizat ale Programului de Stat, precum și colecția de volume *Arhivele memoriei*¹.

¹ Ludmila D. Cojocar (editor). *Arhivele Memoriei. Recuperarea și valorificarea istorică a memoriei victimelor regimului totalitar-comunist din Republica Sovietică Socialistă*

Dr. hab., prof. univ. Anatol PETRENCU,
 Aula Academiei Române, 4 iulie 2017

Prin Programul de stat, pentru prima dată în Republica Moldova, începând cu 2015, a demarat un complex de cercetări interdisciplinare a memoriei și traumei colective, mărturiile supraviețuitorilor fiind o sursă documentară, colectarea, sistematizarea și cercetarea căreia nu poate fi amânată. Realizarea acestui proiect extinde considerabil cunoștințele despre perioada și mecanismele de constituire a regimului totalitar-comunist în RSS Moldovenească în anii 1940–1941, 1944–1953, oferind o bază de date complexă în abordarea memoriei posttotalitare și proceselor de reconciliere în societatea din Republica Moldova.

Moldovenească. Memorii, documente, studii de caz. Vol. I, tom. 1: Cercetări realizate în localitățile din centrul Republicii Moldova, tom I, Chișinău: Balacron, 2016. 336 p.

Elena Postică (editor). *Arhivele Memoriei. Recuperarea și valorificarea istorică a memoriei victimelor regimului totalitar-comunist din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească. Memorii, documente, studii de caz*. Vol. II, tom 1, tom 2: Cercetări realizate în localitățile din sudul Republicii Moldova, tom I, Chișinău: Balacron, 2016. 334 p.

Lidia Pădureac (editor). *Arhivele Memoriei. Recuperarea și valorificarea istorică a memoriei victimelor regimului totalitar-comunist din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească. Memorii, documente, studii de caz*. Vol. III: Cercetări realizate în localitățile din nordul Republicii Moldova, tom I, Chișinău: Balacron, 2016. 336 p.

Subsemnatul, profesorul universitar, dr. hab. Anatol Petrencu (Universitatea de Stat din Moldova), directorul Programului de Stat nominalizat, a expus comunicarea „De ce era necesar un asemenea proiect?”, în care au fost evidențiate principalele momente prin care a trecut populația Basarabiei în perioada anilor 1940: raptul Basarabiei, nordului Bucovinei, Ținutului Herța, teritorii românești, de către URSS – 1953 (anul morții lui Iosif Stalin și slăbirea regimului totalitar sovietic): „În acel interval de timp sovieticii au realizat trei valuri de deportări, au mobilizat pe Frontul de Est bărbați neinstruiți, trimiși pe cele mai primejdioase sectoare, au provocat foametea din 1946–1947, care a secerat 200 000 de oameni, sau 10% din populația RSS Moldovenești. Recuperarea memoriei martorilor oculari ai acelor evenimente, marcate de crime, dar și de demnitate din partea persoanelor supuse represiviunilor, este de datoria nu doar a rudelor, persoanelor supuse deportărilor sau înfometării, nu doar a specialiștilor (istoricilor, psihoanalizatorilor, sociologilor etc.), ci a societății în ansamblul ei.”

Conf. univ. dr. Virgiliu Bîrlădeanu (Institutul de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei), secretarul științific al Programului de Stat, a prezentat comunicarea „Particularități zonale, dificultăți metodologice, valori identitare: ce ne poate spune astăzi acest proiect”.

A urmat alocuțiunea conf. univ. dr. Ludmila Cojocar (Universitatea de Stat din Moldova), care a vorbit despre „Martori și memorie sensibilă: recuperarea unei experiențe istorice traumatice”: „Supușă timp îndelungat dictatului tăcerii, memoria victimelor ocupației sovietice în spațiul pruto-nistean a fost până relativ nu demult inaccesibilă atât cercetătorilor, cât și descendenților acestor persoane. Absența unor abordări sistematice și științifice a problemei memoriei și traumei regimului totalitar-comunist a determinat faptul că în societatea contemporană din Republica Moldova această memorie este încă fragilă, nefiind conștientizată și asumată de toate grupurile sociale. Prin aplicarea unei metodologii elaborate, aduse la zi cu teoriile occidentale, cercetările efectuate în cadrul Programului de Stat au reușit să asigure ralierea mărturiilor de istorie orală relatate de supraviețuitorii regimului totalitar-comunist corpusului de surse istorice, antrenând toate atributele iminente documentului istoric”.

Conf. univ. dr. Zinaida Bolea (Universitatea de Stat din Moldova) a expus subiectul cu tema „Perspective psihanalitice asupra dimensiunilor traumatice în deportări”. În comunicare a fost prezentat demersul teoretico-ipotetic și metodologic al cercetării psihologice pornind de la premisa unui specific traumatic

Acad. Dan BERINDEI, acad. Victor SPINEI,
Aula Academiei Române, 4 iulie 2017

al deportărilor care s-a manifestat prin următoarele caracteristici: deportările au însemnat o situație existențială de limită; fenomenul deportărilor din Basarabia a reprezentat o situație traumatică neverbalizată, fapt ce a determinat o traumatizare suplimentară; manipularea propagandistică ce a însoțit deportările a determinat scindarea societății și crearea unor reprezentări sociale diferențiate asupra acestui traumatism. „Specificul deportărilor este că populația deportată nu a avut posibilitatea să vorbească despre cele întâmplate, nici în acea perioadă, nici după revenirea acasă, nici ulterior. Timp de decenii a urmat o tăcere asupra acestor evenimente, lucru care a influențat dinamica psihică a protagoniștilor acestui eveniment și, evident, a sporit acest traumatism. Interviuurile în cauză sunt prima posibilitate de a verbaliza cele întâmplate. [...] Sperăm, prin intervenția noastră, să favorizăm procesul de reflecție și de gândire asupra acestor procese traumatice.”

Suita de comunicări a fost încheiată de conf. univ. dr. Lidia Pădureac (Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți), care a prezentat cele patru volume *Arhivele Memoriei*, evidențiind câteva direcții de cercetare ale programului prin valorificarea surselor citate. „Studierea memoriei victimelor regimului stalinist în Basarabia cere un efort continuu de recuperare și valorificare. Explorarea acestui gen de amintiri ne ajută să înțelegem efectele indirecte și implicațiile de lungă durată produse de experiența deportării. Studiile de istorie orală permit să urmărim cum regimul sovietic a mutilat destinul persoanelor deportate, dar și acelor rămași acasă. [...] Studiile de istorie orală păstrează încărcătura emoțională a evenimentelor trăite în deportare și scot din anonimat secvențe inedite din viața de surghiun, întregind imaginea destinului pe care l-au avut basarabenii condamnați la deportare. Publicarea colecției *Arhivele memoriei* este nu doar un act comemorativ față de basarabenii care au suportat

ororile regimului stalinist, dar și o acțiune responsabilă ce oferă posibilitate mediului academic de a valorifica aceste documente, lichidând o serie de pete albe din istoria recentă a teritoriilor dintre Nistru și Prut. Regimul totalitar comunist se face culpabil de crimele în masă săvârșite intenționat și trebuie condamnat atât de mediul academic și societatea civilă, cât și de instituțiile statului Republica Moldova, colecția de documente *Arhivele memoriei* este un argument în acest sens.”

În încheierea sesiunii de comunicări, academicianul Dan Berindei a avut cuvinte de laudă la adresa cercetătorilor încadrați în realizarea Programului de Stat, ceea ce ne-a încurajat și mai mult în vederea definitivării cu succes a obiectivelor formulate în Program. „Această sesiune își are rostul, în primul rând, pentru istorie, pentru locul istoriei, pentru memoria istoriei în general, care astăzi este în primejdie. Istoria nu este numai o arhivă a trecutului. Ea este și trebuie să fie, cum a fost întotdeauna, o învățătoare. Or, dacă dispare materia ei – ce ne mai învață mai departe și cum vor învăța generațiile care urmează? Locul cel mai traumatic, cel mai grav din întinsul românității – această deportare, care a avut loc în par-

tea românității de răsărit, a fost o deportare de elite și este un fenomen pe care nu-l cunoaștem în destul. Este necesar să păstrăm această memorie pe cât putem întreagă pentru că avem nevoie să nu uităm experiențele tragice care au avut loc. Trebuie să mărturisesc că este interesant proiectul în sine. Vorbesc acum de pe poziția istoricului. Este important să ai aceste mărturii concrete, directe, scrise, puse unele lângă altele, dându-ți o imagine colectivă a fenomenului. Este altceva. Una este când se povestește, este altceva când ai asamblat întregul material, când poți să faci comparații, când poți să „prinzi” dimensiunile dramei umane, a dramei individuale, pentru că în spatele fiecărei mărturii este un om, dar dincolo de omul acesta sunt colectivele umane, este însuși neamul respectiv. Este foarte necesar nu numai pentru noi, dar pentru întreaga societate.”

Aducem sincere mulțumiri Academiei Române pentru posibilitatea de a prezenta rezultatele cercetărilor științifice efectuate de grupurile de cercetare cadrate în Programul de Stat nominalizat, prietenilor ce ne-au fost alături în cadrul acestui eveniment științific, precum și tuturor celor prezenți în Aula Academiei Române.

Vladimir Palamarciuc. *Fântână*, piesă din triptic, 1995, ulei, pânză, 100 x 100 cm